

РЕЦЕНЗИЯ

**върху дисертационен труд за присъждане на образователна и научна степен
„доктор” по ПН 3.8 „Икономика“**

Изготвил рецензията: доц. д-р Мария Радославова Станимирова, научна специалност „Икономика и управление”, ръководител катедра „Аграрна икономика“, Икономически университет – Варна.

Относно: дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в БСУ (Бургас).

Основание за представяне на рецензията: участие в състав на Научно жури със заповед № УМО-129/26.06.2019 г. на Ректора на БСУ и първо заседание на Научното жури, проведено на 27.06.2019 г.

Автор на дисертационния труд: Виляна Янкова Русева, докторант по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в БСУ (Бургас).

Тема на дисертационния труд: „Развитие на ноу-хау чрез консултиране и обучение (примерът на туристическата индустрия)”.

I. Информация за докторанта

Докторант Виляна Русева е завършила специалност „Финанси“ (бакалавър) в ИУ-Варна, специалност „Счетоводство и контрол“ (магистър) в ИУ-Варна, специалност „Управление на туризма“ (магистър) в Университет „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас. От 2004 г. работи в различни компании на позиции: екскурзовод, специалист банкови операции, служител обслужване на клиенти, екскурзовод и организатор дейности, представител на департамент „Сигурност“.

Виляна Русева се е обучавала в докторантура (самостоятелна форма) по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ в БСУ (Бургас). Зачислена е в докторантура със заповед ЛС-125/26.06.2017 г. Научни ръководители са: проф. д-р Милен Балтов и доц. д-р Златина Караджова. Отчислена е с право на защита със заповед УМО-110/15.05.2019 г.

Докторант Русева е лицензиран екскурзовод към Министерство на туризма и член на Югоизточен съюз на екскурзоводите. Участвала е в два научни проекти – един национален (Осигуряване на ефективна подкрепа за предприемачеството) и един международен (Иновационна платформа и инструменти за увеличаване на иновационния капацитет на малките и средните предприятия).

II. Общо представяне на дисертационния труд

Дисертационният труд е посветен на проблем, чиято актуалност може да се търси в няколко направления. От една страна услугите са сектор, който все повече се развива в България и това е характерно за силно развитите икономики (разбира се случаят на България не е такъв, а високият относителен дял на услугите е продиктуван от обективно ниския относителен дял на производствения сектор). Актуалността на изследването се засилва от избрания обект – туристическия бранш, който е силно конкурентен предвид симетричната информация с която разполагат туроператорите, турагентите и крайните клиенти. От друга страна се констатира обективен недостиг на знания, умения и компетентности от страна на мениджмънта в туризма за добавяне на стойност към предлагания комплексен продукт. Не е тайна не особено висока организационна култура със спорна ефективност на мениджмънта във връзка с развитие на лидерски умения, увеличаване на управленския капацитет и инвестиране в персонал. Възможно решение на поставените проблеми може да се търси в трансфер на ноу-хау от прилагане на доказано добри практики и/или ползване на външен (за организациите) консултантски опит. Последното също е проблем, защото както в изследвания сектор, така и в други браншове, голяма част от мениджърите са скептични към консултантски решения. Всичко това разкрива проблемната ориентация на избраната тема, което я определя като дисертабилна. Значимостта на темата произтича от неоспоримите управленски, пазарни и финансови ефекти от колаборацията между мениджърите и качествените консултанти за генериране на ноу-хау.

III. Преценка на структурата и съдържанието на дисертационния труд

Дисертационният труд се състои от 235 страници (въведение – 3 стр., две глави – 185 стр.; заключение – 4 стр.; списък на използваната литература – 8 стр. – приложения – 31 стр.). Представената структура по глави и параграфи е сравнително добре балансирана, но аз лично не бих структурирала дисертацията по този начин, защото използваната структура не позволява да се открие анализа на бранша (системната характеристика на туризма) от проведеното от автора изследване.

Изложението съдържа 11 таблици, 32 фигури и 10 приложения. Номерацията им не е направена според изискванията на БДС, а изброяването им е затруднено от това, че има отделна номерация по глави. Библиографията включва 131 източника (47 на кирилица, 42 на латиница и 42 интернет източници), което показва много добра литературна осведоменост на автора. Библиографията показва, че авторът познава българските публикации в областта на туризма и развитието на човешкия фактор (което прави добро впечатление), но същевременно публикации, свързани с консултирането са й убягнали.

Във въведението на дисертацията авторът прави представя общата логика и концептуална рамка на изследването (въпреки че малкият му обем от 3 стр. не позволява тази рамка да се развие в дълбочина). Докторантът още в началото обвързва ключовите опорни точки (човешкия капитал, консултантските решения) с туристическата индустрия в опит да обоснове актуалността на изследването. Дефинирани са предмет и обект на изследване, като предметът търпи корекции от гл.г. на обхвата. Целта и задачите на изследването е можело да се обвържат по-прецизно. Целта не обхваща всичко, което докторантът е постигнал при разработване на дисертацията (има предвид теоретичната част, аналитичната част и прескриптивната част, въпреки че в дисертацията те не са разделени точно по този начин). Изследователската теза принципно е правилна, но поставя въпрос как се доказва, че най-подходящо е използването на бизнес консултиране и обучение за повишаване на управленския капацитет.

В **първа глава** се изясняват теоретични аспекти на знанието, човешкия фактор и преносимостта им към управленското ноу-хау. Изяснена е същността на бизнес консултирането. Направена е системна характеристика на туристическата индустрия. Разгледани са особеностите на туризма като обект на глобални промени и е изведена ролята на човешкия капитал в туризма.

Втора глава на труда е развита методологията на изследването, в т.ч. методика на изследването, подходи за организационно консултиране, фактори, определящи потребностите от консултиране и иновативни консултантски и обучителни практики в туризма. Представени са данните от изследването (чрез количествен и качествен анализ). Дефинирани са изводи от изследването.

В представеното **заключение** авторът прави обобщение на получените в дисертацията резултати.

Основните моменти от дисертационния труд са намерили място в представения **автореферат**.

IV. Оценка на публикациите на докторанта

В автореферата са представени 7 бр. публикации (от които 6 доклади, 1 статия и 1 студия), свързани с темата на дисертационния труд. Публикувани са в специализирани издания, с което се покриват изискванията на ЗРАСРБ.

V. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд

Представената справка за научната новост и полезност на дисертационния труд съдържа 6 приноси (в две групи) – три научни приноси и три научноприложни приноси. Приносите условно мога да ги сведа до следните: (1) Осъществен е сравнителен анализ на методите „тренинг“, „коучинг“ и „менторинг“, с което допълнително се систематизира и обогатява разбирането за тях. (2) Генерирани са допълнителни знания за прилагането на бизнес консултиране и обучение в туристическия бранш у нас. (3) Дефинирани са изводи за склонността на представителите на туристическия бизнес да инвестират в конкретен производствен фактор.

Изпълнени са условията на ЗРАСРБ, доколкото дисертацията съдържа оригинални научно-приложни приноси, а докторантът притежава теоретични и практически знания и способност за самостоятелни научни изследвания.

VI. Бележки, препоръки и въпроси към докторанта

Първо. В увода на дисертацията се обосновава актуалността на изследването, но нищо не се казва за неговата значимост. Може ли докторантът да обоснове защо избраната тема е значима за сектора, като приведе аргументи за това?

Второ. Целта е дефинирана в две части, което не е особено прието, като втората част има характер на задача (или като твърдение). Целта съдържа и елемент като: „доказване на положителното влияние от професионално обучение и бизнес консултиране на туристическата индустрия“. От дисертацията не става съвсем ясно как конкретно се доказва това. Моля авторът да вземе отношение и да защити твърдението (по възможност с конкретни доказателства) защо професионалното обучение и бизнес консултирането имат положително влияние върху туристическата индустрия. Как е установено това? Задавам този въпрос, защото по-задълбоченото изследване и доказване на положителното влияние на професионалното обучение и бизнес консултиране на туристическата индустрия (което е фрагмент от целта) има твърде концептуална насоченост и не кореспондира в достатъчна степен с темата на дисертацията („Развитие на ноу-хау чрез консултиране и обучение“). В обхвата на целта би следвало да присъстват и приносните моменти, които дисертацията има по отношение на теоретичните обобщения и перспективите за развитие на консултантската дейност в областта на туризма.

Трето. Последната задача е: „да се определи нивото на образование на мениджърския потенциал“. Как се определя нивото на потенциал?

Четвърто. В изследването са дефинирани 3 бр. хипотези. Моля докторантът да коментира с помощта на какъв инструментариум те са доказани.

Пето. Първа глава на дисертацията е дефинирана много общо (Рамки на изследването и теоретичен анализ). От записа би следвало да стане ясно за какво изследване става въпрос и за теоретичен анализ на какво.

Шесто. Обучаващото консултиране е основен подход на бизнес консултиране и в този смисъл професионалното обучение в областта на управлението на човешките ресурси би могло по-ясно да се разглежда като част от бизнес консултантската дейност.

Седмо. Значителна част от втора глава на разработката има теоретичен, а не методологичен или изследователски характер (например включва класификации и области на управленско консултиране съгласно FEACO, БАУКО и др.).

Осмо. В дисертационния труд няма ясно обособена прескриптивна част, а някои препоръки от осъщественото изследване се съдържат в последния параграф на втората глава съвместно с изводи от осъщественото изследване.

VII. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение

Представеният дисертационен труд представлява актуално изследване на приложението на иновативни методи за консултиране в областта на управлението на човешките ресурси в туризма у нас. Дисертационният труд отговаря на изискванията на ЗРАСРБ, поради което предлагам на членовете на уважаемото Научно жури да вземат положително решение за присъждане на образователната и научната степен „доктор“ по докторска програма „Икономика и управление (индустрия)“ на докторант Виляна Янкова Русева.

13.08.2019 г.

Варна

Изготвил рецензията:

(доц. д-р Мария Станимирова)